

MNIEJ ZNANA ANDALUZJA – PARK NARODOWY DOÑANA

Tomasz Rewicz, Tomasz Mamos (Łódź)

Park Narodowy Doñana jest jednym z najważniejszych obszarów wodno-błotnych w Europie. Utworzony został w 1969 roku i jest największy z 14 parków narodowych w Hiszpanii. Znajduje się w południowo-zachodniej części kraju w prowincjach Huelva i Sewilla. Zajmuje obszar 54252 ha i stanowi mozaikę bagien, słonawisk, wydm, lasów oraz piaszczystych plaż. Sercem parku jest ujście rzeki Gwadalkiwir. Ogromna powierzchnia mokradeł i ich położenie czynią je dogodnym miejscem odpoczynku dla tysięcy migrujących ptaków z całej zachodniej części Palearktyki. W 1982 r. został objęty Konwencją Ramsarską, a w 1994 r. wpisany został na Listę Światowego Dziedzictwa Przyrodniczego Ludzkości UNESCO. Podobny obszar co Park Narodowy zajmuje przylegający do niego teren, również objęty ochroną (Natural Park). Stanowi on naturalną strefę buforową i obejmuje bardzo cenne przyrodniczo obszary. Ochrona jest tutaj mniej restrykcyjna i możliwe jest indywidualne zwiedzanie. Dążąc do efektywnej ochrony i zarządzania, w 2007 r. podjęto decyzję o wspólnym zarządzaniu tymi dwoma jednostkami ochrony (jako Doñana Natural Site).

Ryc. 1. Lokalizacja i logo parku.

Ludzie dostrzegali szczególny charakter tego obszaru od wieków. Na terenie parku znaleziono przedmioty świadczące o obecności Rzymian, a także wcześniejszych kultur Etrusków, Fenicjan i Greków. Ciekawa jest etymologia nazwy parku, która sięga XVI w. Siódmy diuk Medina Sidonia, Don Alonso Perez de Guzman, był właścicielem tych ziem i miejscowości Almonte. Poślubił kobietę, która nazywała się Ana de Silva y Mendoza. Zamieszkała ona w dworcu łowieckim, który mąż wybudował dla niej

na terenie dzisiejszego parku. Od tego okresu zaczęto ten rejon nazywać Coto (*hiszp.* teren łowiecki) Doña (*hiszp.* pani) Ana, co przekształciło się w Doñana. Bogactwo faunistyczne powodowało, iż bardzo często urządzano tutaj polowania dla możnowładców. Regularne polowania urządzane były dla króla Filipa IV, Filipa V oraz Alfonsa XII, nie wspominając już o notablach niższego rzędu.

Ryc. 2. Ujście rzeki Gwadalkiwir. Fot. A. Jażdżewska.

Regularne osadnictwo było utrudnione ze względu na okresowe zalewanie ogromnych obszarów delty Gwadalkiwir. Eksploatowane było natomiast największe bogactwo tego terenu, czyli dzikie zwierzęta. Nadmierne polowania były jednym z największych zagrożeń dla ekosystemu. Warto wspomnieć o wytrzebieniu wilków – ostatni osobnik zastrzelony został w 1951 r. Objęcie terenu ochroną poprawiło znacznie tę sytuację, jednak wciąż zdarzają się przypadki kłusownictwa. Obecność strażników parkowych pozwala ograniczać ten nielegalny proceder. Osuszenie części mokradeł pozwoliło uzyskać żyzne ziemie uprawne, ale zmniejszyło obszar dostępny dla dzikiej przyrody. Obecnie mokradła i tereny zalewowe ograniczone są do obszaru parku i otuliny, a pozostałe tereny wykorzystywane są rolniczo i do hodowli bydła. Rozwój kurortu Matalascanas na wybrzeżu jest uzależniony od dopływu turystów. W celu zapewnienia im dogodnego dojazdu wybudowano drogę szybkiego ruchu przecinającą tereny parku. Niestety pod kołami samochodów ginie bardzo wiele zwierząt, w tym wyjątkowo cenne, endemiczne dla Półwyspu Iberyjskiego, rysie iberyjskie (*Lynx pardinus*). Biorąc pod uwagę niewielką liczebność populacji tego kota,

strata każdego osobnika jest dotkliwa. Przyroda tego terenu musiała zmierzyć się z bardzo poważną katastrofą naturalną znaną jako „Guadamar Disaster”. 25 kwietnia 1998 r. doszło do pęknięcia wałów w przy-

Ryc. 3. Wycieczkę po parku odbywamy w terenowych autobusach. Fot. M. Grabowski.

kopalnianym osadniku. Momentalnie uwolnionych zostało 4–5 mln m³ szlamu i skażonej wody. Mieszanka o kwaśnym odczynie i dużym stężeniu metali ciężkich była zabójcza dla przyrody. Fala powodziowa błyskawicznie dotarła do rzeki Agrio, a z niej do Guadamar. Po pokonaniu kilkudziesięciu kilometrów zanieczyszczenia dotarły na tereny parku i do rzeki Gwadalkiwir. Toksyczny osad pokrył ponad 4,5 tys. ha mokradel i uśmiercił większość organizmów żyjących w rzekach. Usuwanie skutków tej katastrofy pochłonęło ok 240 mln euro i trwa do chwili obecnej. Usunięto ogromne ilości skażonej ziemi i wprowadzono programy rekultywacyjne. Pomimo podjętych działań 3 tys. ha gruntów wciąż objętych jest zakazem prowadzenia na nich wszelkiej działalności.

Ryc. 4. Na plaży czekają na nas ostrygojady (*Haematopus ostralegus*) i mewy żółtonogie (*Larus fuscus*). Fot. M. Grabowski.

Flora i fauna parku

Mozaikowy charakter parku jest wypadkową trzech elementów kształtujących jego charakter – wiatru,

piasku i wody. Nawiewany przez południowo-zachodnie wiatry piasek z atlantyckich plaż uformował pas wydm, które ustawione są w równoległą do oceanu barierę. Wędrują one z prędkością 4–6 metrów rocznie w głąb kontynentu. W obniżeniu terenu ograniczonym wydmami z jednej i nurtem rzeki z drugiej strony powstały rozległe mokradła. Największe rozmiary osiągają one podczas zimowych deszczy. Wiosną pokrywają się bujną roślinnością i stają się spichlerzem dla większości zwierząt zamieszkujących park. W skład szuwarów wchodzi liczni przedstawiciele rodziny sitowatych (np. *Juncus pygmaeus*, *J. maritimus*), turzycowatych (np. *Scirpus pseudose-taceus*), jak również dobrze nam znana trzcina pospolita (*Phragmites australis*). Doskonałe warunki do rozwoju mają również rośliny pływające takie jak rzęsa garbata (*Lemna gibba*), wOLFIA bezkorzeniowa (*Wolffia arrhiza*) czy żabiściek pływający (*Hydrocharis morsus-ranae*). Obszary położone wyżej, gdzie nie

Ryc. 5. Pinie (*Pinus pinea*) porastające wydmy. Fot. M. Grabowski.

docierają rozlewiska pokrywają głównie rośliny krzewiaste. Bardzo liczne są jałowce (*Juniperus sabina*, *J. macrocarpa*), posiadające barwne kwiaty oleandry pospolite (*Nerium oleander*), czy tamaryszki francuskie (*Tamarix gallica*). Podczas suchych, słonecznych dni możemy się przekonać jak wiele tutejszych roślin posiada olejki eteryczne. Wśród nich możemy wymienić wyjątkowo aromatyczny rozmaryn lekarski (*Rosmarinus officinalis*) oraz macierzankę tymianek (*Thymus vulgaris*). Ponadto możemy znaleźć dzikie populacje mirtu zwyczajnego (*Myrtus communis*), którego olejki eteryczne szeroko wykorzystywane są w przemyśle kosmetycznym. Równie szerokie zastosowanie ma mastyks – żywica pozyskiwana z pistacji kleistej (*Pistacia lentiscus*). W północnej części parku znajdują się lasy z dużym udziałem dębu korkowego (*Quercus suber*). Szeroko rozpowszechniona sosna pinia (*Pinus pinea*) jest w znacznym stopniu pozostałością po plantacjach założonych w XVIII w. Jej twarde drewno było wykorzystywane na masową

skalę do budowy statków i okrętów. Również w celu pozyskania surowca dla przemysłu sprowadzony został w te rejony z Antypodów eukaliptus kamedulski (*Eucalyptus camaldulensis*). Obecnie jest to gatunek szeroko rozpowszechniony w całym basenie Morza Śródziemnego.

Ryc. 6. Na wilgotnym terenie polują czaple złotawe (*Bubulcus ibis*). Fot. M. Grabowski.

Park Narodowy Doñana uznawany jest obok delty Dunaju i Parku Narodowego Aszkal za jeden z najważniejszych obszarów wodno błotnych zachodniej Palearktyki. Stwarza znakomite warunki do bytowania i rozwoju dla wielu gatunków zwierząt. Jednak tym co przyciąga największą liczbę turystów do tego miejsca jest bogactwo awifauny. Na terenie parku zaobserwowano około 360 gatunków ptaków. Z czego aż 275 odnotowywanych jest regularnie. Podczas migracji sezonowych można zaobserwować na tym względnie niewielkim terenie nawet do 6 mln ptaków. Na mokradłach możemy obserwować ogromne stada gęgaw (*Anser anser*) oraz kaczek, wśród których wymienić można: cyraneczkę (*Anas crecca*), świstuna (*Anas penelope*), płaskonosa (*Anas clypeata*), rożeń-

Ryc. 7. Daniel (*Dama dama*) introdukowany w XX w. szybko powiększył populację. Fot. A. Jażdżewska.

ca (*Anas acuta*), krakwę (*Anas strepera*) i głowienka (*Aythya ferina*). Spośród innych ptaków wodno

błotnych możemy zaobserwować czapłę białą (*Ardea alba*), czapłę siwą (*Ardea cinerea*), czapłę złotawą (*Bubulcus ibis*), flaminga różowego (*Phoenicopterus roseus*), bociana białego (*Ciconia ciconia*), czy warzęchę (*Platalea leucorodia*). Naszą uwagę przykują na pewno brodzące szablodzioby (*Recurvirostra avosetta*), szczudłaki (*Himantopus himantopus*) oraz chruściele z łyską (*Fulica atra*), kokoszką wodną (*Gallinula chloropus*) czy spektakularnie ubarwionym modrzykiem (*Porphyrio porphyrio*). Plaże pełnią ważną rolę w ekosystemie parku. Najdłuższa z nich, ciągnąca się na odcinku 35 km między kurortem Matalascanas a ujściem rzeki Gwadalkiwir jest jedną z ostatnich niezagospodarowanych przez człowieka. W tych szczególnych warunkach możemy obserwować przede wszystkim mewy: żółtonogą (*Larus fuscus*), srebrzystą (*Larus argentatus*) czy śmieszkę (*Chroicocephalus ridibundus*). Z pewnością pojawią się również przedstawiciele siewkowatych z ostrygojadem (*Haematopus ostralegus*), piaskowcem (*Calidris alba*) czy sieweczką morską (*Charadrius ale-*

Ryc. 8. Pasące się dzikie konie (*Equus caballus*). Fot. T. Mamos.

xandrinus). Dużą uwagę przyciągają ptaki drapieżne, które licznie występują w Parku Narodowym Doñana. Największymi z nich są orzeł iberyjski (*Aquila adalberti*) i sęp kasztanowaty (*Aegypius monachus*), ponadto możemy się natknąć podczas wędrówek na orzełka włochatego (*Hieraaetus pennatus*), gadożera (*Circaetus gallicus*), kanię czarną (*Milvus migrans*) i rudą (*M. milvus*). Z mniejszych drapieżników liczne są błotniaki, stawowy (*Circus aeruginosus*) i łąkowy (*Circus pygargus*), oraz sokół wędrowny (*Falco peregrinus*) i pustułka (*Falco tinnunculus*). Tereny otwarte i zadrzewienia są środowiskiem życia jednych z najbardziej charakterystycznych i barwnych: sroki błękitnej (*Cyanopica cyanus*), dudka (*Upupa epops*) oraz żoły (*Merops apiaster*).

Na terenach parku żyje około 30 gatunków ssaków. Najślynniejszym przedstawicielem tej gromady jest ryś iberyjski (*Lynx pardinus*). Raport IUCN

z 2005 szacował światową populację na 100-120 osobników z czego ok. 30 żyje na terenie parku. Daje nam to pewne wyobrażenie jak bardzo zagrożony wyginięciem jest ten gatunek. Kolejnym rzadkim zwierzęciem na które możemy się natknąć w parku jest mangusta egipska (*Herpestes ichneumon*) nazywana niekiedy szczurem faraona. Zdecydowanie łatwiej-

W PN Doñana występuje również jeden z największych europejskich węży malpolon (*Malpolon monspessulanus*). Ponadto występuje tutaj lądowy żółw śródziemnomorski (*Testudo graeca*) oraz wodne żółwie: kaspijski (*Mauremys caspica*) i błotny (*Emys orbicularis*). Wieczorami na budynkach możemy zobaczyć gekona murowego (*Tarentola mauritani-*

Ryc. 9. Wśród drzew i krzewów możemy dostrzec kameleona europejskiego (*Chamaeleo chamaeleon*). Fot. R. Jaskuła.

sze do zaobserwowania powinny być wprowadzone na te tereny w 1912 r. daniela (*Dama dama*), jelenie (*Cervus elaphus*), konie (*Equus caballus*), czy dziki (*Sus scrofa*). Poza rysiemi drapieżniki reprezentowane są przez przedstawiciela kotowatych, którym jest żbik (*Felis silvestris*) oraz łaszowatych do których należy żeneta europejska (*Genetta genetta*).

Fauna gadów reprezentowana jest przez około 19 gatunków, wśród których możemy natknąć się

Ryc. 10. Przedstawiciel batrachofauny – ropuszka krągłojęzyczna (*Discoglossus pictus*). Fot. R. Jaskuła.

na jadowitą żmiję iberyjską (*Vipera latastei*), czy niegroźnego zaskrońca żmijowego (*Natrix maura*).

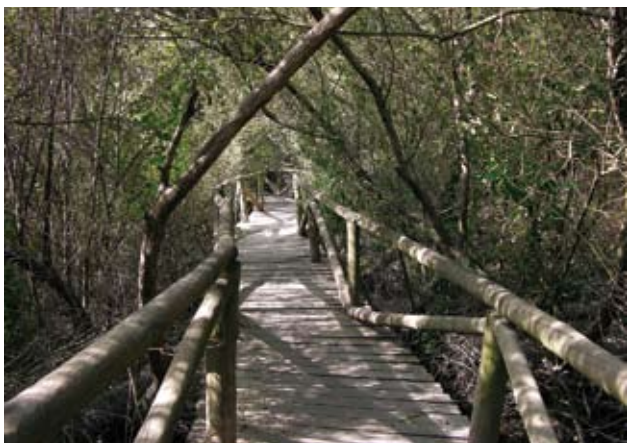
Siedliska piaszczyste i suche zamieszkiwane są przez piaskarkę algierską (*Psammodromus algirus*) i hiszpańską (*P. hispanicus*). Na obszarach porośniętych przez zarośla żyje jeden z największych przedstawicieli rodzaju – jaszczurka perłowa (*Lacerta lepida*) oraz jaszczurka (*Acanthodactylus erythrurus*). Scynki reprezentowane są przez ostajnicę iberyjską (*Chalcides bedriagai*) i trójpalczastą (*C.*

Ryc. 11. Zaskrońiec żmijowy (*Natrix maura*). Fot. R. Jaskuła.

chalcides). Niewątpliwie spektakularnym gadem żyjącym na obszarze parku jest trudny do zauważenia

w gąszczu roślin kameleon europejski (*Chamaeleo chamaeleon*). Fauna płazów jest reprezentowana przez 11 gatunków z 13 stwierdzonych w południowo-zachodniej Hiszpanii. Duża liczba okresowych zbiorników wodnych i terenów podmokłych wpływa na dobrą kondycję i wysoką liczebność tej grupy. Z płazów ogoniastych możemy zaobserwować traszkę karłowatą (*Triturus pygmaeus*), iberyjską (*Lissotriton boscai*) oraz marmurkową (*T. marmoratus*). Z kolei

Ryc. 12. Ścieżka przyrodnicza przy Palacio del Acebron. Fot. A. Jądzewska.

bezogonowe są szerzej reprezentowane przez żabę pirenejską (*Pelophylax perezi*), rzekotkę śródziemnomorską (*Hyla meridionalis*), grzebiuszkę gibraltarską (*Pelobates cultripipes*), czy ropuszkę krągłojęzyczną (*Discoglossus pictus*). Występują tu również znane z polskiej fauny: ropucha szara (*Bufo bufo*) i paskówka (*B. calamita*). Wśród ryb zidentyfikowane zostało 8 gatunków i są to zarówno dobrze znane z naszych wód karp (*Cyprinus carpio*) i węgorz europejski (*Anguilla anguilla*), jak i typowe dla regionu śródziemnomorskiego karpieńczyk hiszpański (*Aphanius iberus*), czy walencja hiszpańska (*Valencia hispanica*).

Zwiedzanie oraz informacje praktyczne

Wybierając się do PN Doñana najlepiej skorzystać z drogi nr A483 z Almonte. Przed samą granicą parku znajduje się miejscowość El Rocio. Warto zatrzymać się tutaj i poczuć klimat rodem z dzikiego zachodu. Piaszczyste, przecinające się pod kątem prostym ulice, drewniane domy z których większość posiada specjalne poręcze do których można przywiązać konia. W centralnym punkcie wioski znajduje się bazylika, do której w maju pielgrzymuje nawet ponad milion osób z całego kraju. Park dostępny jest dla zwiedzających w ograniczonym zakresie. Aby móc poznać jego uroki należy udać się do znajdującego się 11 km na południe od El Rocio ośrodka Acebuche (Acebuche visitor centre). Miejsce to posiada tradycyjną hiszpańską zabudowę. Znajduje się tutaj informacja turystyczna, gdzie dodatkowo możemy nabyć bogatą literaturę na temat flory i fauny parku oraz rejonu śródziemnomorskiego. Jest tu też miejsce na piknik w którym na pewno będą nam towarzyszyć sroki błękitne (*Cyanopica cyanus*), jest to jedno z lepszych miejsc do ich obserwacji. Wokół centrum biegnie 4,5 km ścieżka turystyczna. Podążając nią możemy obejrzeć laguny oraz sosnowe lasy. W tym miejscu również można wykupić wycieczkę organizowaną w specjalnie przystosowanych do ciężkich warunków terenowych autobusach z napędem 4x4. Trwa ona ok. 4 godzin. Kolejnym punktem na naszym szlaku powinien być Palacio del Acebron. Jest to ładnie utrzymana rezydencja myśliwska z połowy XX w. W środku znajduje się wystawa na której prezentowane są zdjęcia i przedmioty związane z tradycją myśliwską, rolnictwem i hodowlą zwierząt na tym obszarze. Od parkingu biegnie półtorakilometrowa ścieżka przyrodnicza prowadząca do niewielkiego jeziora przez lasy dębu korkowego.